

گفت و گو

با
مدیر مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان

اشاره:

مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده، مجموعه‌ای است مرکب از نیروهای اجرایی و تخصصی مشاوره که با بهره‌گیری از فضا و تجهیزات مناسب، زیر نظر سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان برای ارائه خدمات مشاوره‌ای به خانواده‌ها و فرزندان آنها (به ویژه دانش آموزان)، فعالیت می‌کنند. مجوز راه‌اندازی این مراکز توسط سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان (مدیریت مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده) صادر می‌گردد و هدف از تأسیس آنها، کمک به تعادل و استحکام خانواده، به منظور مشارکت بهینه در تعلیم و تربیت فرزندان از طریق تعامل سازنده با مدارس است.

ارتقای سطح پیش و معلومات خانواده‌ها برای پیشگیری از بروز اختلالات و مشکلات خانوادگی، تحصیلی و تربیتی دانش آموزان، کمک به حل مسائل و مشکلات خانوادگی، تربیتی و تحصیلی دانش آموزان، از طریق آشنایی والدین با ویژگی‌های روحی- روانی فرزندان در مراحل مختلف رشد، به ویژه در دوران نوجوانی و بلوغ و ارائه خدمات مکمل از قبیل مشاوره مذهبی، روان‌درمانی، روان‌سنجی، مددکاری اجتماعی یا ارجاع خانواده‌ها و مراجعان به افراد ذی صلاح و

سایر مراکز حمایتی و تخصصی، از جمله وظایف این مراکز محسوب می‌شود.

در آستانه سال جدید بر آن شدیم تا با آقای جعفر اکبری، مدیر مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده درباره اهمیت نقش این مراکز در تسهیل و تکمیل تعلیم و تربیت دانش آموزان به گفت‌وگو بنشینیم و در این زمینه اطلاعات جامع‌تری در اختیار اولیا و مربیان عزیز قرار دهیم. آن چه در پی می‌خوانید، حاصل این گفت‌وگوست.

□ جناب آقای اکبری، از این که در این گفت‌وگو شرکت فرمودید، بسیار سپاسگزاریم. به عنوان اولین سؤال بفرمایید فعالیت مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده بر مبنای کدام یک از وظایف و مأموریت‌های سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان صورت می‌گیرد و از چه زمانی این فعالیت شروع شده است؟

■ پرورش انسان‌های متعادل و رشد یافته، از جمله اهداف مهم وزارت آموزش و پرورش است که البته برای تحقق این امر مهم، هماهنگی و همفکری دو نهاد خانواده و مدرسه ضروری است. خانواده‌هایی می‌توانند در کنار آموزش و پرورش رسالت تربیتی خودشان را بهتر انجام دهند که خود از سلامت، تعادل

و فرهنگ تربیتی صحیح برخوردار باشند و با ویژگی‌ها و نیازمندی‌های روحی، روانی و عاطفی فرزندان دانش‌آموز خویش آشنایی اجمالی داشته باشند. طبیعی است که تأمین این شرایط، به دلیل عوامل درون‌سیستمی و بیرون‌سیستمی خانواده، با مشکلاتی روبه‌رو می‌شود که نیازمند راهنمایی و مشاوره با افراد متخصص و با تجربه، به‌منظور برخورد صحیح با مشکلات است. از جمله رسالت‌های مهم سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان، ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره به خانواده‌هاست. به استناد بند ۳ از ماده ۲ اساسنامه انجمن اولیا و مربیان، مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، از سال ۱۳۷۱ به‌طور رسمی راه‌اندازی و توسعه مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده در سراسر کشور، در دستور کار سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان قرار گرفته است.

□ لطفاً بفرمایید دستورالعمل اجرایی مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده از چه سالی ابلاغ شده و اهدافی که برای ایجاد این مراکز تعیین شده‌اند، کدام‌اند؟

■ از سال ۷۱-۱۳۷۰ دستورالعمل اجرایی مراکز، تنظیم و به استان‌ها ابلاغ شده است و اهدافی که برای ایجاد این مراکز ذکر شده عبارت‌اند از: راهنمایی و مشاوره برای پیشگیری از مشکلات اخلاقی، رفتاری دانش‌آموزان در خانواده و مدرسه، پیشگیری از تأثیر سوء اختلافات خانوادگی در آرامش روحی روانی فرزندان، به ویژه دانش‌آموزان، ارائه خدمات در زمینه مشاوره مذهبی، ارزیابی هوش و استعداد تحصیلی، شناسایی توانمندی‌های خاص ذهنی، روحی و روانی مراجعان، راهنمایی والدین در زمینه ویژگی‌های روحی روانی و شخصیتی فرزندان خویش در دوره‌های مختلف رشد، به‌ویژه دوره بحران بلوغ و نوجوانی، ارتقای سطح بینش و معلومات خانواده‌ها برای پیشگیری از بروز اختلالات و مشکلات خانوادگی، تحصیلی و تربیتی فرزندان از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی و مهارتی و جلسات پرسش و پاسخ برای اولیا.

□ دستاوردهای مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده طی سال‌های فعالیت چه بوده است؟

■ در بُعد افزایش کمی، تعداد مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده از ۶ مرکز در سال ۱۳۷۱، به تعداد ۱۴۵ مرکز در سطح کشور، در سال ۱۳۸۷ رسیده است، یعنی به‌طور متوسط در هر ۴۵ روز یک مرکز جدید راه‌اندازی شده است.

- جلب همکاری حدود ۶۰۰ نفر از متخصصان (مشاور، روان‌شناس، روان‌سنج، مددکار، حقوقدان و استاد تعلیم تربیت) از درون نظام آموزش و پرورش.
- ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره‌ای، به‌طور میانگین به ۱۰۰/۰۰۰ نفر از مراجعان، در هر سال فعالیت مراکز.
- افزایش سطح سازگاری و شادابی دانش‌آموزان در مدارس و خانواده‌ها، با برقراری تعامل مؤثر میان والدین و مربیان.
- کاهش معنادار ناهنجاری‌های اخلاقی و رفتاری دانش‌آموزان، از طریق افزایش آگاهی والدین از ویژگی‌های روحی- روانی فرزندان خود در دوره‌های مختلف رشد، به‌ویژه نوجوانی و بلوغ و اصلاح رفتارهای ناصحیح.
- براساس تحقیقات خارج از سیستم وزارت آموزش و پرورش، مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده از بین سایر مراکز هشت‌گانه کشور، به‌عنوان معتمدترین مراکز شناخته شده است.

- طی دو سال گذشته دبیرخانه بزرگداشت روز خانواده (روز بیست و پنجم ذی‌الحجه) در مدیریت مراکز مشاوره خانواده تشکیل شده است و در سال تحصیلی جدید این دبیرخانه به صورت دائمی امور مربوط به روز خانواده را دنبال خواهد کرد.

□ از مهم‌ترین اقدامات مدیریت مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده در خصوص تقویت این مراکز چه بوده است؟

- برخی از برنامه‌های اجرا شده در این جهت به شرح زیر است:
- برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه مدیران (۷ دوره) و مشاوران مراکز (۲۰ دوره)، به‌منظور ارتقای سطح دانش آنان.
 - برگزاری برنامه‌های آموزشی غیرحضوری برای مدیران و مشاوران مراکز (اجرای سه دوره مسابقه کتاب‌خوانی، ارسال منابع و کتب علمی- تخصصی، تدوین تجارب و مطالعات موردی مشاوران و مدیران مراکز و...).
 - گردآوری اطلاعات جامع مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده (منابع انسانی، تجهیزات، عملکرد مالی، مسائل و مشکلات و...).
 - صدور پروانه فعالیت برای ۱۴۵ مرکز فعال در سطح کشور.
 - انجام مصاحبه تخصصی و علمی با مشاوران و مدیران

متقاضی فعالیت در مراکز.

- گردآوری و تدوین گزارش فراوانی و نوع مشکلات مراجعان مرکز.
- مشارکت و هماهنگی با سایر بخش‌های درون و برون‌سازمانی (بهبودی، کمیته امداد حضرت امام (ره)، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی، سازمان نظام روان‌شناسی، انجمن مشاوره ایران و...).
- اجرای طرح راه‌اندازی مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده الگو.

□ ضرورت ایجاد مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده چه بوده

است؟

■ به‌طور تقریبی، همه افراد در طول زندگی خود به نحوی با مشکلات فردی، خانوادگی، روحی روانی و سازگاری با خود و محیط یا کسانی که با آن‌ها در ارتباط‌اند، مواجه می‌شوند. کودکان و نوجوانان از بعضی برخوردهای ناصحیح والدین در رنج‌اند و والدین نیز به دلیل ناآگاهی از نیازهای روحی- روانی فرزندان نوجوان خسود در مراحل مختلف، بعضی اوقات، تعامل سازنده‌ای ندارند و از رفتارهای ناپه‌نجان کودکان و نوجوانان آبراز ناراحتی می‌کنند، این وضعیت، مدارس (معلمان و مدیران) را نیز متأثر می‌سازد و به‌طور روزمره با به‌کارگیری ابزارهای انضباطی سعی در کنترل شرایط دارند. بروز بعضی مشکلات پیش‌بینی نشده مانند فقدان یکی از والدین، بروز ناراحتی‌های روحی- روانی در خانواده برای یکی از اعضا، و... موجب می‌گردد اعضای دیگر از جمله دانش‌آموزان، از زندگی آرام و لذت‌بخش برخوردار نباشند و زمینه‌های ناآرامی و اضطراب در رفتار و اخلاق برون خانوادگی آنان بروز و ظهور داشته باشد. این موضوع به‌صورت غیرارادی حرکت آموزش و پرورش را در مدارس تحت تأثیر قرار داده، درگیر مشکلات عدیده‌ای می‌نماید. با توجه به این که از یک دانش‌آموز متعلق به خانواده‌ای آشفته و ناراحت نمی‌توان انتظار رفتاری متعادل و بهنجار داشت، به‌منظور زمینه‌سازی برای تعامل سازنده و همکاری والدین با آموزش و پرورش، سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان از سال ۷۱ اقدام به تأسیس مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده در سطح کشور کرده است.

□ به‌طور کلی اهداف راهنمایی و مشاوره خانواده در مراکز

فوق چیست؟

■ اولین هدف مشاوره ایجاد تغییر در رفتار مراجع است

تا او را قادر سازد در درون محدودیت‌های خانواده و اجتماع و محیط پیرامون خود رفتار سازنده‌تری در پیش گیرد. دومین هدف، کمک به افزایش اثربخشی و توانایی سازگاری مراجعان در مواجهه با موقعیت‌ها و درخواست‌های جدید در مراحل مختلف زندگی است. سومین هدف راهنمایی و مشاوره، بهبود فرایند تصمیم‌گیری مراجعان است. چهارمین هدف، بهبود روابط بین فردی، به‌ویژه در محیط مدرسه با هم‌کلاسان، معلمان و... می‌باشد. از آن جا که بیش‌تر اوقات افراد در کنش متقابل با دیگران صرف می‌شود، مشاور سعی می‌کند به مراجعان خود کمک کند تا به وسیله ارتباطات هر چه مؤثرتر، کیفیت زندگی خود را ارتقا بخشند. هدف آخر مشاوره، تسهیل شکوفایی استعدادهای بالقوه مراجعان است.

□ لطفاً بفرمایید انواع مراجعه‌کنندگان به این مراکز کدام‌اند

و چه نوع خدماتی در این مراکز ارائه می‌گردد؟

■ مراجعه‌کنندگان به مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده دو گروه را شامل می‌شوند: اول، مراجعان خود ارجاع، دوم، مراجعان دیگر ارجاع. نوع اول که خود ارجاع‌اند، شامل همه افراد جامعه با هر سن و سالی می‌شود که می‌توانند به مراکز ما مراجعه کنند و از خدمات ارائه شده استفاده نمایند. نوع دوم که دیگر ارجاع می‌باشند، در واقع ارجاع شدگان از مدارس‌اند که با در دست داشتن معرفی‌نامه رسمی از طرف مدیران مدارس به این مراکز ارجاع داده می‌شوند تا ضمن بررسی بالینی، زمینه‌های ایجاد مشکل در خانواده و مدرسه مشخص و راه‌کارهای تخصصی به‌منظور رفع مشکل ارائه شود. نکته مهمی که لازم است در این جا به آن اشاره شود، این است که آمارهای ماحاکی از این واقعیت است که پس از دعوت از والدین و آگاهی بخشی به آن‌ها در جلسات مشاوره، به صورت قابل توجهی همکاری و تعامل والدین و مدرسه افزایش پیدا کرده، کاهش معناداری در رفتارهای ناپه‌نجان دانش‌آموزان مشاهده می‌شود. در پاسخ به بخش دوم سؤال شما باید عرض کنم که خدمات مختلفی در این مراکز ارائه می‌شوند که از جمله آن‌ها: مشاوره خانوادگی، مشاوره فردی، مشاوره گروهی، مشاوره سازگاری، مشاوره مذهبی، مشاوره تحصیلی و شغلی، مشاوره روانی، عاطفی، مشاوره حقوقی و در مواردی نیز خدمات مددکاری، روان‌سنجی و اجرای آزمون‌های روانی و خدمات روان‌پزشکی را می‌توان نام برد.

□ جناب آقای اکبری، به عنوان سخن پایانی اگر مطلبی مد نظر دارید، بفرمایید.

■ باید عرض کنم کم‌تر آیینی مانند دین اسلام، کتاب آسمانی ما قرآن کریم و نیز سیره و سنت پیامبر اعظم (ص) و امامان معصوم (ع) به اهمیت راهنمایی و مشورت با دیگران تأکید کرده است، تا جایی که یک سوره قرآن کریم به نام سوری نازل گردیده است و اصولاً اولین راهنما و مشاور بشر، وجود مبارک پیامبر اعظم (ص) است. بنده به عنوان خدمتگزاری که تقریباً بیست سال است به صورت مستقیم در این زمینه تجربه عملی دارم، بر این باورم که توجه به توسعه و تقویت مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده ارتباط مستقیم و تنگاتنگ با مأموریت آموزش و پرورش دارد، زیرا پرورش انسان‌های متعادل و رشد یافته، از جمله اهداف مهم آموزش و پرورش است که تحقق این امر مهم بدون همکاری، هماهنگی و همفکری دونهاده خانواده و مدرسه امری غیرممکن است، و پیش درآمد هر نوع همکاری و هماهنگی، آگاهی بخشی، راهنمایی، مشورت و تعامل دو جانبه بین خانواده و متخصصین امر تعلیم و تربیت، به منظور شناخت زوایای پنهان شخصیت دانش‌آموزان و تنظیم روابط براساس آن است.

در پایان از فرصتی که در اختیار بنده قرار دادید، مستکرم و امیدوارم با عنایات خداوند متعال و حمایت‌های علمی مسئولین محترم ذی‌ربط، شاهد توسعه و تقویت مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده در مسیر کاهش آسیب‌ها و مشکلات خانواده و مدرسه و اعتلای اخلاقی و تربیتی دانش‌آموزان باشیم. ان شاء الله

□ انتظارات جناب عالی از همکاران خودتان در مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده و آموزگاران، دبیران و مدیران مدارس چیست؟

■ وظیفه خودم می‌دانم از یکایک همکاران عزیزم در مراکز مشاوره خانواده و سایر بخش‌های آموزش و پرورش قدردانی کنم و پیشاپیش سالی پر از خیر و برکت و تندرستی برای آنان مسئلت نمایم. از همکاران مشاور در مراکز انتظار دارم در کنار توجه به مسائل فنی و تخصصی حرفه مشاوره، حتماً به اصول و ارزش‌های دینی و اخلاقی توجه کنند و آن را محور کار خویش قرار دهند، زیرا همه اهداف و برنامه‌های تعلیمی و تربیتی ما باید در جهت تقویت ارزش‌های اعتقادی و خلیفه الله شدن انسان‌ها باشد. استفاده از ابزار و وسایل علمی در شناخت ابعاد و ویژگی‌های روحی- روانی مراجعین نباید ما را از فطرت الهی انسان‌ها غافل سازد. هر گاه توجه به اصول و ارزش‌ها سرلوحه برنامه ما قرار گیرد، با تلفیق تخصص و تعهد می‌توانیم راهنمایی و مشاوره را از یک رویکرد غربی و وارداتی صرف، به یک فرهنگ نهادینه در جهت تحقق ارزش‌های الهی تبدیل کنیم. هم‌چنین از مدیران و همکاران فرهنگی در مدارس انتظار می‌رود مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده را به خانواده‌ها معرفی کنند و با توجه به سهولت و کم‌هزینه‌تر بودن پیشگیری نسبت به درمان، به معرفی به موقع دانش‌آموزان و خانواده‌های دارای مشکل اقدام کنند. ارجاع به موقع در اکثر موارد چاره‌ساز است و با مداخلات درمانی و مشاوره‌ای، اکثر مشکلات قابل حل می‌باشند، حال آن که ارجاعات دیر هنگام آسیب‌های زیادی متوجه خانواده و دانش‌آموز می‌کند.